

Metodika

Téma 1

Češi, Židé a Němci (1918–1938)



EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání



MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Č. projektu: CZ.02.3.68/0.0/0.0/18_067/0012386



multikulturní
centrum
praha



Obsah

Téma 1: Češi, Němci a Židé (1918-1938)

Hodina 1. | Kde domov můj?

Národnostní složení republiky a perspektiva menšin 3

Hodina 2. | Kde domov můj?

Nejednoznačnost národnostní identity 8

Hodina 3. | T. G. Masaryk jde do divadla.

Česká a německá kultura 12

Hodina 4. | Kdo má (získá) cenu?

Mnohojazyčná československá literatura 15

Hodina 5. | Ten dělá to a ten zas tohle.

Průmysl první československé republiky 18

Hodina 6. | Z komínů nestoupá dým.

Hospodářská krize v Československu 22



Hodina 1 | Kde domov můj?

Národnostní složení republiky a perspektiva menšin

Předmět: Dějepis | Čas: 45 minut

Struktura hodiny:

1. aktivita

Oficiální politika (20 minut)

- Samostatná práce
 - Poslech dobového pramene (10 minut)
- Diskuze – celá třída společně (10 minut)

- ➡ Skrze četbu dobového textu je žák schopen popsat národnostní složení první republiky. Zároveň se také seznámí se základními právy národnostních menšin, které jim zaručovala ústava a jazykový zákon z roku 1920.

Československá republika vznikla 28. října 1918 a byla stejně jako její předchůdce Rakousko-Uhersko mnohonárodnostním státem.

KDE DOMOV MŮJ?

Poslechněte si ukázku a odpovězte na otázky:

- Odkud pochází cizinka, která je na návštěvě v Praze?
 - a) USA
 - b) Velká Británie
 - c) Francie
- Kolik obyvatel československé národnosti žilo v první československé republice?
 - a) 8 500 000
 - b) 9 700 000
 - c) 10 200 000
- V ústavě byly vyjmenovány jednotlivé národnosti, které žily v první československé republice. Která mezi ně nepatří?
 - a) Poláci
 - b) Rumuni
 - c) Bulhaři
- Která národnostní menšina byla v první československé republice nejpočetnější?
 - a) Němci
 - b) Maďaři
 - c) Rusíni
- Dle ústavy měli příslušníci národnostních menšin v první československé republice stejná práva jako příslušníci československého národa.
 - a) Ano
 - b) Ne
- Kolik procent obyvatelstva v určitém kraji museli tvořit příslušníci národnostní menšiny aby mohli v komunikaci s úřady používat dle státního jazyka také svůj menšinový jazyk?
 - a) 15 %
 - b) 20 %
 - c) 25 %

2. aktivita

Pohled menšin (25 minut)

- Skupinová práce (15 minut)
 - Četba dobových článků z novin
 - Vyplňování tabulky
- Diskuze – celá třída (10 minut)

- ➡ Cílem je představit žákům pohled příslušníků různých národností žijících v Československu na jejich situaci a na práva, která mají. V diskusi mají žáci možnost konfrontovat poznatky z jednotlivých cvičení.

Pohled menšin

Rundtles se do skupin po čtyřech. K dispozici máte 4 texty k přečtení a jednu společnou tabulku k vyplnění. Texty si v skupině rozdělíte tak, aby každý přečetl jeden. Tabulku vyplníte všichni členové skupiny společně. Každý řádek představuje skupinu textů, který četl, a co v něm bylo. Svou vyplněnou tabulku budete prezentovat spolužákům. Vyplňte tabulku na základě informací z jednotlivých ukázek.

	Ustávní	Kabinet	Selbstwehr	Slovenská pravda
Situaci které národnostní skupiny autor ve své ukázce zmíní?				
Z jakého roku je ukázka?				
Co si autor myslí o situaci národnostní skupiny v Československu?				
Když autor vyjadřuje nespokojenost s přístupem československé vlády k ostatním národům, co konkrétně popisuje?				

Zamyslete se:

- Byly všechny skupiny z ukázek v pozici národnostní menšiny?
- Co měly jednotlivé ukázky společné?
- V čem se ukázky odlišovaly?
- V porovnání s první ukázkou z hodiny, všiml jste si nějakého rozporu v tom, jak o menšinách vypráví Čech Američan, a jak vidí tato práva samotní příslušníci menšin? Jak si takové rozporu vysvětlujete?



Cíl hodiny:

- **Oborová úroveň:**

- Žák si uvědomí mnohonárodnostní charakter první československé republiky (je schopen vyjmenovat jednotlivé národnosti žijící ve státě).
- Žák je schopen pojmenovat a analyzovat důsledky soužití různých skupin pro společnost státu z pohledu většiny i menšiny.

- **Kompetenční úroveň:**

- Žák promýšlí historickou situaci z různých pohledů (pohled většiny, pohled menšiny) a reflektuje vlastní postoj.

Kontext:

Ačkoliv byla Československá republika vyhlášena Národním výborem „jménem československého národa“, nejednalo se o jednonárodnostní stát. Nový stát „zdědil“ po svém předchůdci – Rakousko-Uherské monarchii – také mnohonárodnostní charakter.

Nově přijatá Ústava z roku 1920 přiznávala československým občanům rovnost před zákonem a rovná práva bez ohledu na rasu, jazyk a náboženství. Návazně přijatý jazykový zákon (taktéž z roku 1920) dále upřesnil kromě jiného i práva užití menšinových jazyků v republice (příslušníci menšin mohli uskutečňovat podání vůči úřadům, jen pokud v příslušném soudním okrese bylo alespoň 20 % obyvatel příslušníky dané menšiny). Československý jazyk se stal jazykem úředním, v důsledku toho byli ve státních úřadech privilegováni Češi a Slováci. Menšinové kulturní instituce se v důsledku jazykového zákona staly převážně soukromými a stát podporoval především instituce české a slovenské (československé).

I v současném světě je jednonárodnostní stát velmi ojedinělým jevem. Je proto důležité porozumět dynamice vztahů mezi jednotlivými národnostními skupinami. Pochopit hlediska většiny, ale také menšiny, a také to, že jejich hlediska si nemusí vysloveně odporovat, mohou existovat vedle sebe, ale také se mohou protnout. Porozumět výhodám, ale také možnému nebezpečí konfliktu.

Příklad první československé republiky může výše zmíněné ukázat a naučit.

1. aktivita: Oficiální politika

Ukázka „Čech a Američanka“ pochází z knihy „Nejkrásnější země: kniha mládeže o Československu“. Tato ilustrovaná publikace pro mládež nabízela všechny základní informace o republice – od hospodářství, průmyslu, po popis krajiny a složení obyvatelstva. Kniha byla vydána v roce 1938. V této době již sílily kritické hlasy o postavení menšin v ČSR, článek ale reprodukuje obraz bezproblémového soužití, který Československo vytvářelo v domácí i zahraniční politice.

V tomto kontextu je potřeba pracovat s informacemi, které se v dané publikaci vyskytují. Je to jenom jedna z možných interpretací a zobrazení skutečnosti.

Ukázka reprodukuje oficiální státní politiku vůči menšinám, a soustředí se na formální práva, v další části hodiny je tento obraz konfrontován se složitějšími situacemi.



2. aktivita: Pohled menšin

Žáci mají k dispozici čtyři dobové texty z novin, které byly publikovány mezi léty 1919–1928. Všechny ukázky více či méně radikálně kritizují československou menšinovou politiku a zobrazují pohled dané národnostní skupiny. Žáci mají k dispozici ukázky zobrazující pohled polské, německé a židovské menšiny. Slováci sice formálně patřili k československému národu, na jehož existenci byla myšlenka státu založena, ale část reprezentace Slováků byla vždy s touto situací nespokojena a požadovala autonomii či samostatnost.

Při diskusi se žáky doporučujeme zdůraznit fakt, že stejně jako všechna mediální sdělení, i tyto články byly napsány v určité dobové náladě, kontextu a za určitým cílem, a nezobrazují situace jednotlivých národnostních skupin jako celku.

Doporučení:

1. aktivita: Oficiální politika

Aktivitu je možné spojit s výkladem Ústavy i jazykového zákona, které byly přijaty v roce 1920, a následně propojit s učivem Občanské nauky o Listině základních práv a svobod.

Dále je možné se zaměřit na následující okruh otázek:

1. Jaký typ státního zřízení umožňuje všem svým občanům (bez ohledu na pohlaví, rasu, jazyk / národnostní příslušnost, vyznání a politické přesvědčení) se podílet na správě a řízení státu? (Demokracie.)
2. Jaký typ dokumentu v současnosti garantuje základní lidská práva a svobody? (Listina základních práv a svobod.)
3. Umíte popsat, jaký je rozdíl mezi státním občanstvím a národností člověka?
4. Myslíte si, že současná Česká republika je mnohonárodnostní stát podobně jako první Československá republika? Najděte současné národnostní složení obyvatelstva České republiky.

2. aktivita: Pohled menšin

Úkol je možné zadat žákům i individuálně, například jako domácí úkol. V tom případě žák přečte všechny čtyři texty a vyplní tabulku sám. I pokud žáci pracují samostatně, je vhodné se k aktivitě vrátit v hodině. Žáky můžeme buď rozdělit do skupin, kde porovnávají své tabulky a diskutují, nebo je možné otevřít diskusi s celou třídou. Doporučujeme zadat žákům, aby si své odpovědi vyměnili alespoň se třemi spolužáky.



Správné odpovědi:

1. aktivita: Oficiální politika

1) Odkud pochází cizinka, která je na návštěvě v Praze?

- a) **USA**
- b) Velká Británie
- c) Francie

2) Kolik obyvatel československé národnosti žilo v první československé republice?

- a) 8 500 000
- b) **9 700 000**
- c) 10 200 000

3) V ukázce byly vyjmenovány jednotlivé národnosti, které žily v první československé republice. Která mezi ně nepatří?

- a) Poláci
- b) Rumuni
- c) **Bulhaři**

4) Která národnostní menšina byla v první československé republice nejpočetnější?

- a) **Němci**
- b) Maďaři
- c) Rusíni

5) Jaký dokument zajišťoval národnostem práva?

- a) **Ústava**
- b) Školský zákon
- c) Listina základních práv a svobod



2. aktivita: Pohled menšin

	Autor			
	Urzidil	Kubizs	Selbstwehr	Slovenská pravda
Otázky				
Situaci které národnostní skupiny autor ve své ukázce zmiňuje?	německá	polská	židovská	slovenská
Z jakého roku je ukázka?	1922	1925	1919	1927
Co si autor myslí o situaci národnostní skupiny v Československu?	Němci nejsou bráni jako rovnoprávná součást státu, vadí jim, že je to stát Čechů, a cítí, že jim není přiznáno právo na sebeurčení.	Poláci jsou jako národnostní menšina utiskováni, zároveň kritizuje i nejednotnost Poláků.	Bezprostředně po vzniku republiky byl v Československu postoj k židovské menšině pozitivní, pak přišel zvrat a antisemitismus sílí.	Po vzniku Československa Slováci doufali v rozvoj slovenského jazyka, literatury a kultury, avšak přišlo zklamání. Ve školách dominuje čeština (dle autora čechoslovenština) a slovenština se nerozvíjí. Autor přirovnává situaci k maďarizaci za Rakouska-Uherska.
Když autor vyjadřuje nespokojenost s přístupem k ostatním národům, co konkrétně popisuje?	Stát je ztotožňován jenom s českým národem.	Poláci nemají zastoupení v parlamentu a nejsou jim přiznána všechna práva.	Výskyt antisemitismu v novinách politických stran.	Ve škole se děti neučí slovenský jazyk a literaturu, ale zdůrazňuje se ideologie čechoslovakismu.

Předmět: Dějepis, Občanská nauka | Čas: 45 minut

1. aktivita

1. část (15 minut)

- Samostatná práce
 - Četba dobového textu, zodpovězení otázek k textu
 - Práce s dobovým textem (k dispozici slovníček pojmů)

Slovníček pojmů k textu:

Unser Hargitt – náš Pánbůh

2. část (10 minut)

- Skupinová práce
 - Vyplňování sčítacího archu
 - Diskuze
- Cvičení nemá jednoznačné odpovědi – členové rodiny mohli jako státní příslušnost zadat československou, židovskou ale i německou.

[illegible]

Sčítání lidu:

Nejednoznačnost národní identity

Státy pravidelně zjišťují, kolik obyvatel žije na jejich území, prostřednictvím tzv. sčítání lidu. Pravidelné sčítání lidu se na území Českých zemí provádí od roku 1753, když vláda Marie Terezie.

Nová Československá republika také stála před výzvou zjistit, kolik obyvatel a jaké národnosti v ní žijí, a první celonárodní sčítání proběhlo v roce 1921.

SPočÍTAT TO, TO MUSELO TRVAT VĚKY!

SPočÍTAT TO, TO MUSELO TRVAT VĚKY!

pokračování na další straně



← pokračování z předchozí strany

2. aktivita

Sčítání lidu 1910 a 1921 (10 minut)

- Samostatná práce
 - Interpretace grafu

Sčítání lidu 1910 a 1921 Nejednoznačnost národní identity

Prostudujte graf a odpovězte na otázky.
Na vypracování máte 10 min.
Své odpovědi budete následně sdílet s třídou.

PROSTUDUJTE GRAF

- Osa X znázorňuje jednotlivé národnosti a osa Y znázorňuje počet obyvatel těchto národností.

☐ a) Ano
 ☐ b) Ne
- Celkový počet obyvatel je v obou sčítáních téměř stejný.

☐ a) Ano
 ☐ b) Ne
- Němců bylo v roce 1910 méně, než v roce 1921.

☐ a) Ano
 ☐ b) Ne
- Čechoslováků bylo v roce 1910 méně, než v roce 1921.

☐ a) Ano
 ☐ b) Ne

10 | 17

3. aktivita

Identity dnes (10 minut)

- Samostatná práce
 - Diskuze – celá třída společně
- Aktuální příklad osobnosti ze současného veřejného života s nejednoznačnou národnostní identitou pomůže žákům porozumět tomu, že problematika národnostní identity byla komplikovaná nejen v minulosti, ale je i dnes. Žáci budou mít možnost, zamyslet se i nad svou vlastní národní identitou.

Identita dnes? Nejednoznačnost národní identity

Přečtěte si příběh člověka, který se v průběhu svého života potýkal s problémem dvojího občanství a s multinárodnostní identitou.

Je možné zmatkovat svou identitu v průběhu života?
Jaké důvody k tomu mohou vést?

V rozhovoru pro časopis Autor in
„Jsem prostě Čech se srdcem Frydělčeka. Vyrostl jsem tam, mám to tam rád a je to místo, které mi už nikdy nikdo neodpíše. Budu s ním spjatý, ať se přestěhuju kamkoliv. O tom, že začnu žít v Praze, jsem uvažoval spíš z praktických důvodů. Trochu mě ubíjí to neustálé pendlování a přetahování. Samozřejmě že i k Japonkám budu mít kladný vztah napořád, už kvůli mámě. Ke mně toho japončina je můj rodný jazyk a tammínu jidšu se podle mě nevyrovná žádná gastronomie na světě.“

Mirai Navrátil
zpěvák a kytarista české popové kapely Mirai.
Jeho maminka je Japonka a otec Čech.

13 | 17

Cíl hodiny:

- **Oborová úroveň:**
 - Žák porozumí kategorii národní identity, a její možné nejasnosti.
 - Žák porozumí problematice mnohonárodnostní společnosti první československé republiky.
- **Kompetenční úroveň:**
 - Žák je schopen respektovat přesvědčení druhých lidí, je schopen formulovat argumenty.

Kontext:

Ačkoliv byla politika či kultura v období první československé republiky rozdělena podle národnostních linií, ve skutečnosti nebylo možné obyvatele zařadit do jednoznačných národnostních kategorií. Po staletí soužití nebylo možné oddělit Čechy od Němců, Slováky od Maďarů, součástí Československa se



staly i skupiny, u kterých nebyl moderní nacionalismus rozvinutý (například Rusíni na Podkarpatské Rusi nebo Šlonzáci ve Slezsku). Specifickým příkladem byli Židé, u kterých se jazyková, národnostní a náboženská identita prolínaly. Kategorie „Čech“, „Němec“, „Rusín“ či „Žid“, které používáme ve výuce, jsou tedy do jisté míry konstruované a problematické.

1. aktivita: Různé identity jedné rodiny

Ukázka, kterou mají žáci k dispozici, pochází z časopisu „Kalendář česko-židovský“, vydaného v roce 1919. Česko-židovský kalendář byl pravidelně vydáván od roku 1881 Spolkem českých akademiků – židů. Ukázka tematizuje otázku identity česko-německé židovské rodiny. Kalendář česko-židovský prosazoval asimilaci Židů a češtinu jako jejich jazyk, uveřejnil tedy povídku, která zpochybňuje stereotyp, že židé se hlásili především k německému jazyku a kultuře, čemuž se říkalo pejorativně „němčení“.

2. aktivita: Sčítání lidu 1910 a 1921

Na grafu jsou zobrazeny výsledky z posledního sčítání obyvatelstva v Rakousko-Uherské monarchii z roku 1910, a následně výsledky z prvního celostátního československého sčítání obyvatelstva z roku 1921. Při interpretaci výsledků je potřeba mít na zřeteli rozdíl v základní otázce v obou sčítáních. Rakousko-Uherské sčítání obyvatelstva totiž zjišťovalo mateřskou řeč obyvatel, zatímco sčítání v Československu již zjišťovalo národnost, jako vnitřní přesvědčení obyvatel. Jedná se tedy o porovnání národností z roku 1921 s obcovací, resp. mateřskou řečí z roku 1910, přičemž v roce 1910 neexistovala kategorie československé řeči, proto se jedná o součet počtu obyvatel, kteří se přihlásili k češtině a obyvatel, kteří se přihlásili ke slovenštině, jako ke svému mateřskému jazyku.

Doporučení:

1. aktivita: Různé identity jedné rodiny

○ 1. část

Vzhledem k tomu, že ukázka zobrazuje také židovskou náboženskou praxi a některé základní židovské zvyklosti, můžete ji využít jako úvod do problematiky náboženství jako celku a pojmenovat rozdíly/spojitosti mezi jednotlivými světovými náboženstvími.

○ 2. část

Cvičení je možné využít i pro distanční výuku nebo jako domácí úkol, žáci pak vyplňují arch každý jednotlivě. Stále doporučujeme provést ve skupině reflexi – další hodinu nebo online.



Správné odpovědi:

1. aktivita: Různé identity jedné rodiny

1) Odkud rodina z ukázky pocházela?

Brázdim

2) Najdi tuto vesnici na současné mapě České republiky. Kde leží?

Středočeský kraj

3) Jakými jazyky se mluvilo ve vesnici?

Primárně česky (německy – málo, pár slov)

4) Jakými jazyky mluvila rodina?

Česky, německy, židovský jargon

5) Proč otec začal mluvit německy vždy v sobotu?

Byl šábes / židovský svátek a otec měl pocit, že němčina (kterou mluvili jeho souvěrci v synagoze v Brandýse) je jaksí vznešenější a hodí se ke sváteční atmosféře lépe.

6) Do jakého kostela chodila máma a proč?

Do křesťanského kostela do Sluh, protože neuměla německy a neměla patřičné šaty.

2. aktivita: Sčítání lidu 1910 a 1921

1) Osa X znázorňuje jednotlivé národnosti a osa Y znázorňuje počet obyvatel těchto národností

a) Ano

b) Ne

2) Celkový počet obyvatel je v obou sčítáních téměř stejný.

a) Ano

b) Ne

3) Němců bylo v roce 1910 méně, než v roce 1921.

a) Ano

b) Ne

4) Čechoslováků bylo v roce 1910 méně, než v roce 1921.

a) Ano

b) Ne



Hodina 3 | T. G. Masaryk jde do divadla. Česká a německá kultura

Předmět: Český jazyk a literatura, Dějepis | Čas: 45 minut

Struktura hodiny:

1. aktivita

**Příjezd TGM do Československa
(5 minut)**

- Práce s videem
 - Evokační aktivita

2. aktivita

Návštěva TGM v Národním a Německém divadle (40 minut)

1. část (20 minut)

- Samostatná práce (15 minut)
 - Četba a analýza dobových novinových článků
- Žák na jejich základě srovná návštěvu TGM v Národním a Pražském německém divadle.

Bonusová aktivita

- Poslech ukázek z oper Libuše a Fidelio (5 minut)

2. část (15 minut)

- Závěrečná diskuze – společně celá třída
- Žáci ve skupinách porovnají své odpovědi a reflektují je.



Cíl hodiny:

- **Oborová úroveň:**

- Žák si uvědomí, jak národnostní složení republiky ovlivňovalo i podobu kultury.
- Žák si uvědomí symbolickou roli kultury a její propojení s politikou.

- **Kompetenční úroveň:**

- Žák je schopen analýzy a vzájemného porovnání dobových textů, je schopen o získaných poznatcích diskutovat a argumentačně podložit svůj názor.

Kontext:

Kultura byla v českých zemích spjatá s politikou od období národního obrození, kdy oba dominantní národy soupeřily právě na jejím poli – v zakládání pěveckých a divadelních spolků, v kvalitě děl atd. Nejlepším příkladem je právě stavba Národního divadla v Praze a opera Libuše, kterou Bedřich Smetana složil k příležitosti jeho otevření. Stavba Německého divadla byla pak reakcí německy mluvící menšiny v Praze.

Období, kdy se zrodila republika, bylo také obdobím, ve kterém se rozhodovalo, zda bude soupeření různých jazykových skupin v novém státě pokračovat, nebo se bude kulturní život v různých jazycích rozvíjet v symbióze.

Hodina stojí na analýze dvou článků z dobového tisku, které popisují návštěvy prezidenta Masaryka v pražském Národním divadle a pražském Německém divadle (dnes sídlo Státní opery) o Vánocích roku 1918. Masaryk do nich zavítal v prvních večerech po svém návratu do nově svobodného státu a měly velký symbolický význam. Oba články obsahují zajímavé detaily (o proslovech, používaných jazycích, operách, které se hrály), které všechny nesly význam a díky jejich srovnání můžeme říct mnohé o povaze soužití obou národů v novém státě.

Liberální pražští Němci Masaryka vítali, ale ve stejné době v pohraničí bojovali legionáři s německy hovořícími povstanci v separatistických regionech. Když Masaryk německy ujistil publikum, že německá kultura se bude v novém státě rozvíjet, udělal tak důležitý krok, aby ujistil německou menšinu, že má v Československu své místo a jeho garantem bude právě prezident.

Doporučení:

Součástí hodiny je i bonusová aktivita – poslech ukázek z oper, které Masaryk navštívil.

Volba obou představení nebyla náhodná. Představení Libuše v Národním divadle bylo srozumitelnou volbou. Opera s nacionalistickým námětem byla poprvé uvedena právě v Národním divadle v roce 1881. Vznik Československa mohl být chápán jako vyplnění Libušina proroctví, kterým opera končí.

Německy hovořící menšina neměla k dispozici tak jednoznačné dílo. Beethovenova opera Fidelio (první české uvedení 1814) o síle lásky a svobodě byla spojována s republikánskými ideály Francouzské revoluce. Opera oslavuje svobodu, aniž by byla přímočaře nacionalistická.



Správné odpovědi:

2. aktivita: Návštěva TGM v Národním a Německém divadle

1. část: Srovnávání novinových článků

	Stejně	Odlišné
Přivítání prezidenta Masaryka v divadlech	✓	
Představení, které se hrálo		✓
Jazyk, kterým pronesl prezident svůj projev		✓



Hodina 4 | Kdo má (získá) cenu?

Mnohojazyčná československá literatura

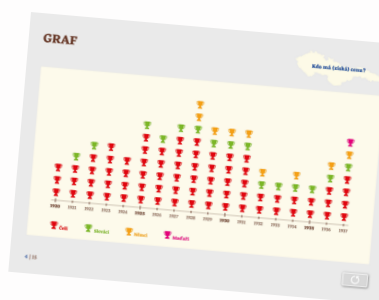
Předmět: Český jazyk a literatura | Čas: 45 minut

Struktura hodiny:

1. aktivita

Laureáti státní ceny (20 minut)

- Práce ve dvojicích
 - Analýza seznamu spisovatelů



Prohlédněte si seznam výherců Státních cen za literaturu z let 1920–1937 a odpovězte na následující otázky:

Prohlédnout graf Přečíst seznam

1. Jaká národnost převládá mezi vřeznými spisovateli a spisovatelkami?
2. Od kterého roku se začínají mezi oceněnými objevovat spisovatelé německé, slovenské a maďarské národnosti?
3. Jaké bylo postavení jednotlivých jazyků v rámci československé literatury a proč?
4. Jaké dílcečky mělo používání menšinového jazyka v tvorbě pro spisovatele a spisovatelky?

3 | 15

- Žáci analyzují seznam spisovatelů a spisovatelek, kteří získali Státní cenu za literaturu a srovnávají počty nositelů Státní ceny podle jejich národnosti a jazyka.

2. aktivita

Literární žánry (5 minut)

- Samostatná práce
 - Četba úryvků literárních textů
- Žáci určují literární žánry ukázek z děl laureátů Státní ceny za literaturu.

Přečtěte si ukázky literárních děl laureátů státních cen a přiřad'te z možností tu, která správně označuje literární žánr a druh díla.

Josef Čermák Karel Čapka

František Vondruška Ladislav Procházka

6 | 15

3. aktivita

Vypracování medailonku spisovatele (20 minut)

- Skupinová práce
- Kreativní aktivita
- Možnost využít programy Canva nebo Power point
- Žáci vypracují biografický medailon vybraného autora nebo autorky.

Medailonek

Vyberte si jednoho z oceněných spisovatelů nebo spisovatelek, najděte o něm nebo ní informace a sestavte jeho/její medailonek, dle vzoru.

Prohlédnout vzor

Jméno a příjmení
Rok narození, rok úmrtí
Místo narození a národnost
Děla

Něco ze života (koncisky, zajímavosti at.)
Citát z knihy

11 | 15



Cíl hodiny:

- **Oborová úroveň:**

- Žák je schopen vyjmenovat spisovatele, kteří tvořili v období první československé republiky. Vnímá národnostní rozmanitost československé literatury.
- Žák zná podrobnější informace o životě vybraného autora nebo autorky.
- Žák je schopen na základě literární ukázky určit literární druh a žánr a charakterizovat jej.

- **Kompetenční úroveň:**

- Žák je schopen samostatně vyhledat informace a zpracovat zadaný úkol.

Kontext:

1. aktivita: Laureáti státní ceny

V této hodině se věnujeme literatuře v období první československé republiky. Zaměřujeme se ale i na spisovatele a spisovatelky, kteří tvořili v jiných jazycích než v češtině. Snažíme se ukázat literární život v celé jeho rozmanitosti a soustředíme se právě na postavení menšinových literatur.

Jako téma, na kterém lze tyto otázky ilustrovat, jsme si vybrali Státní ceny za literaturu, které od roku 1920 vyhlášovalo Ministerstvo školství a osvěty. Slovesné ceny byly předávány na výročí vzniku Československé republiky. Nejprve se oceňovala díla pouze ve státním jazyce (tedy v češtině nebo slovenštině, které byly chápány jako dva dialekty československého jazyka), nemohli být ale oceněni tvůrci tvořící v dalších jazycích. Poprvé byla pravidla změněna v roce 1923, od této doby mohla být oceněna i díla v dalších jazycích, ovšem musela být vydána na území Československa (to stále limitovalo německé či maďarské autory, kteří své knihy často vydávali v zahraničí).

Až do roku 1928 speciální porota oceňovala i tři díla ve všech oborech v jazyce německém. Stalo se to v období tzv. aktivistické politiky, kdy byly součástí vlády i německé strany a vláda se snažila přestovat pocit příslušnosti k Československu i v obyvatelích hovořících německy. Němečtí autoři byli oceňováni pravidelně do roku 1932, kdy v důsledku krize ministerstvo omezilo počet německých cen na jednu (českých bylo stále kolem deseti). Ve třicátých letech ovšem byla udělována cena i maďarsky píšícím autorům, plánovanou cenu pro polské a rusínské spisovatele znemožnily důsledky mnichovské dohody v roce 1938. Na příkladu Státní cen lze diskutovat o postavení národnostních menšin v Československu a vztahu státu k nim.

2. aktivita: Literární žánry

Ukázky jsou vybrány tak, aby ukazovaly žánrovou šíři Státních cen i rozmanitost literatury v Československu. Karel Čapek získal Státní cenu nejvícekrát (v letech 1924 za dílo Krakatit, 1930 za Povídky z druhé kapsy, v 1934 za dílo Povětroň a v roce 1937 za dílo Bílá nemoc). Franz Werfel byl nejznámějším německy píšícím spisovatelem působícím v Československu. Když byla v roce 1928 poprvé udělena cena za dílo psané v němčině, získal ji právě Werfel zpětně za celé desetiletí. Postavení



slovenštiny bylo před vznikem republiky mnohem obtížnější než češtiny a literární život nebyl na Slovensku tak rozvinutý. Častá byla inspirace folklorními motivy jako sbírka Balady básnířky, prozaičky a zakladatelky slovenské literatury pro děti a mládež Ľudmily Podjavorinské.

V kategorii esejistické byli oceňováni intelektuálové spojení s oficiální politikou Československa jako Josef Šusta, historik, ministr školství a osvěty v letech 1920–1921 a člen skupiny „pátečníků“. Ve svém díle sice utvrzoval stereotypní interpretaci Němců jako „kolonistů“, německé kolonizaci ale připisoval zásluhy za rozvoj českého království ve středověku.

Doporučení:

3. aktivita: Vypracování medailonku spisovatele

Autora nebo autorku, o kterém žáci vypracují životopisný medailon, můžete buď určit sami na základě konkrétních vzdělávacích cílů nebo si mohou žáci vybrat – pak je možné diskutovat i proč si vybrali konkrétní osobu.

Pro tvorbu medailonu mohou žáci využít také online grafický program Canva nebo program PowerPoint.

Správné odpovědi:

1. aktivita: Laureáti státní ceny

1) V jakých jazycích jsou napsána oceněná díla?

Čeština, slovenština, němčina, maďarština

2) Od kterého roku se začínají mezi oceněnými objevovat autoři německé, slovenské a maďarské národnosti?

Slovenské národnosti od roku 1920, německé od roku 1928, maďarské od roku 1937

2. aktivita: Literární žánry

a) Literární druh: drama, literární žánr: tragédie (Čapek)

b) Literární druh: lyricko-epický, literární žánr: balada (Podjavorinská)

c) Literární druh: epika, literární žánr: povídka (Werfel)

d) Literární druh: epika, literární žánr: román

e) Literární druh: publicistický žánr, literární žánr: referát (Šusta)

Hodina 5 | Ten dělá to a ten zas tohle.

Průmysl první československé republiky

Předmět: Dějepis | Čas: 45 minut

Struktura hodiny:

Aktivita – Práce s mapou

1. část (15 minut)

- Skupinová práce
 - Práce s dobovou mapou
- Žáci se seznámí a zapamatují si hlavní odvětví průmyslu a jeho geografické rozložení v první československé republice.



Otázky do diskuze zahrnují jak vyhodnocení nejlepších skupin, tak i následnou reflexi. Doporučujeme, aby zástupce skupiny, která vypsala nejvíce odvětví, odpovědi přečetl. Další skupiny mohou přidat informace, které nezazněly.

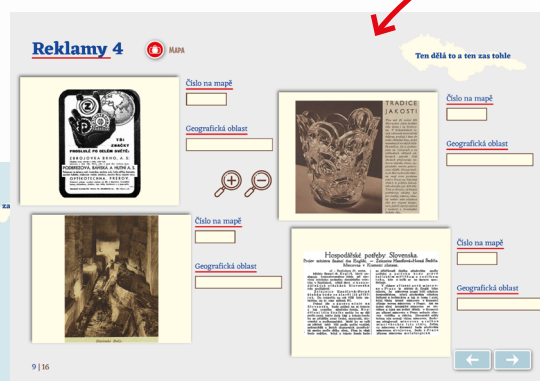
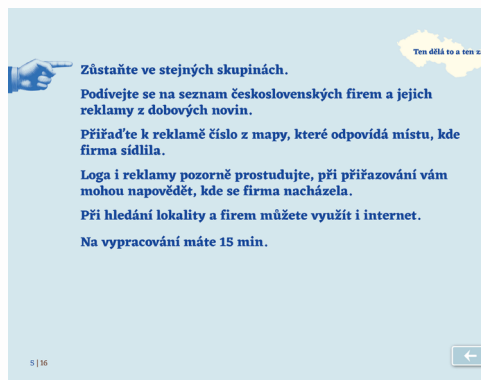
Doporučené otázky pro reflexi:

- Kolik odvětví jste zvládli vypsát?
- Co vám dělalo ve skupině největší problém?
- Podívejte se na jednotlivé regiony, jaký průmysl je u nich zakreslený? Platí to stále?

2. část (20 minut)

- Skupinová práce
 - Práce s dobovými reklamami a mapou

- Žáci si upevní své znalosti o průmyslových odvětvích z předchozí aktivity a seznámí se s konkrétními firmami.

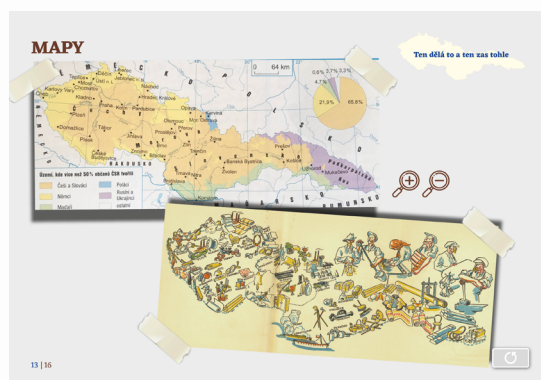


pokračování na další straně

3. část (10 minut)

- Porovnání dobové průmyslové a národnostní mapy
 - Diskuze – celá třída společně
- Žáci se skrze porovnání průmyslové a národnostní dobové mapy porozumí provázanosti národnostního složení československé republiky s hospodářstvím a s jejími důsledky.

← pokračování z předchozí strany



Cíl hodiny:

• Oborová úroveň:

- Žáci jsou schopni pojmenovat základní odvětví průmyslu v Československu a správně je geograficky umístit, jsou schopni vyjmenovat firmy působící v období let 1918–1938 na území Československa.
- Žáci jsou schopni popsat souvislost mezi rozložením průmyslu a národnostním složením.

• Kompetenční úroveň:

- Žák účinně spolupracuje ve skupině, aktivně se podílí na řešení úkolu, efektivně komunikuje s ostatními členy týmu o rozdělení a splnění úkolu.

Kontext:

Východiskem pro hospodářský rozvoj Československa po roce 1918 byl stav hospodářství v českých zemích, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi v době existence habsburské monarchie. Vývoj hospodářství ovlivňovala i národnostní politika a složení dané oblasti.

České země byly průmyslově nejrozvinutější částí Rakouska-Uherska. Důležitou roli v tradičních průmyslových odvětvích jako výroba textilu a skla hrála německá menšina. V důsledku změny hranic po roce 1918 došlo k zpretrhání mnohých hospodářských vazeb, byla zavedena cla, která oddělila průmysl od tradičních německých odbytišť.

Slovensko a Podkarpatská Rus byly země převážně agrární. Průmysl a kapitál byl spojen především s maďarsky mluvící menšinou. Po vzniku republiky zaujaly tyto území postavení agrární části země (zemědělství, lesní hospodářství, uhlířství a těžba dřeva).



Přibližně od poloviny dvacátých let začíná růst československé ekonomiky. Slibný vývoj byl však přerušen velkou hospodářskou krizí, která na exportně založené československé hospodářství dopadla ještě silněji než na sousední země. Krize tak byla důležitou příčinou politické radikalizace a problémů, do které se republika dostala na konci třicátých let.

Dobová mapa pochází z knihy „Nejkrásnější země: kniha mládeže o Československu“. Jedná se o ilustrovaný atlas, kde mladí čtenáři našli všechny základní informace o republice – od hospodářství a průmyslu po popis krajiny a složení obyvatelstva. Kniha byla publikována v roce 1938, a zachycuje tudíž stav průmyslu na sklonku první republiky. Významná odvětví i firmy mají ale svůj počátek už za Rakouska-Uherska.

Doporučení:

1. část

Na závěr hodiny můžete žákům promítnout aktuální průmyslovou mapu České republiky a porovnat mapy navzájem.

Správné odpovědi:

1. část

Průmyslové odvětví / Geografická oblast:

- **keramický a sklářský průmysl** / Modrá, Domažlicko, Karlovy Vary, jižní Morava, severní Čechy, Šumava
- **loděařský průmysl** / Bratislava / jižní Slovensko
- **mincovnictví** / Kremnica
- **dřevarařský průmysl** / střední-východní Slovensko, Podkarpatská Rus, Novohradské hory, Šumava
- **dřevozpracující a výroba nábytku** / Jeseníky, východní Slovensko, Český les, jihovýchodní Morava
- **ocelářský a strojírenský** / Vítkovice, Podbrezová, Blansko
- **obuvnictví** / Zlín
- **textilní průmysl** / severní Čechy, Podkrkonoší, západní Čechy, Krušné hory, Vysočina, Jeseníky, Brno
- **papírenský průmysl** / České Budějovice, Podkrkonoší
- **automobilový a strojírenský průmysl** / Plzeň, Mladá Boleslav, Praha, západní Čechy
- **stavební průmysl** / Ružomberok, Beroun



2. část

- **KOH-I-NOOR** – 4
- **Škoda Auto** – 3
- **Václav Filip, vdova** – 14
- **Bruder Stiassni** – 8
- **Horní a hutní těžířstvo Vítkovice** – 7
- **Slatinské doly** – 1
- **Jiří Schicht akc. spol.** – 15
- **Epiag** – 2
- **V. Kohlerta a synové** – 11
- **Mincovna, Kremnica** – 12
- **Aero** – 6
- **Loděnice Škodových závodů** – 5
- **G. A. Frohlich a syn** – 9
- **Zbrojovka Podbrezová** – 16
- **Harrachovské sklárny** – 10
- **Firma Jan Liebieg a spol.** – 13



Hodina 6 | Z komínů nestoupá dým. Hospodářská krize v Československu

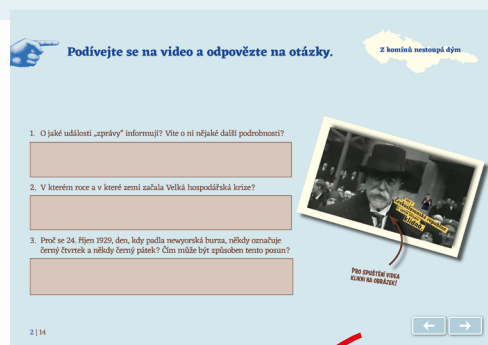
Předmět: Dějepis | Čas: 45 minut

Struktura hodiny:

1. aktivita

Odkud se krize vzala? (5 minut)

- Video – evokační aktivita
- Video slouží jako aktivizační prvek pro opakování základních informací o hospodářské krizi.



2. aktivita

Důsledky krize pro společnost (25 minut)

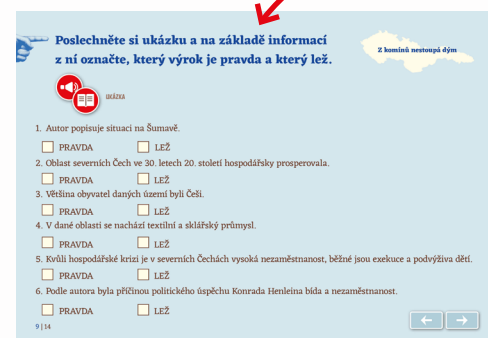
- Skupinová práce (25 minut)
 - Práce s dobovými fotografiemi
- Prezentace (10 minut)
- Diskuze (5 minut)
- Žák je na základě analýzy fotografií schopen pojmenovat základní společenské změny, které se odehrály v důsledku hospodářské krize.



3. aktivita

Krize v československém průmyslu (15 minut)

- Samostatná práce (25 minut)
 - Práce s dobovým textem
- Diskuze – celá třída společně
- Žák je schopen vyjmenovat a rozumět specifikům dopadu hospodářské krize v Československu. Rozumí příčinám nerovnoměrného dopadu krize na určité regiony.





Cíl hodiny:

- **Oborová úroveň:**

- Žák je schopen vyjmenovat a popsat jednotlivé dopady velké hospodářské krize na společnost.
- Žák si uvědomí specifika dopadu krize v Československu, chápe propojenost mezi hospodářskou krizí a vzrůstajícím politickým extremismem.

- **Kompetenční úroveň:**

- Žák rozvíjí své dovednosti a práci ve skupině.
- Žák rozvíjí schopnosti interpretaci obrazového materiálu a tím rozvíjí i své dovednosti z mediální výchovy.
- Žák prohlubuje schopnosti analýzy textu a identifikace klíčových informací.
- Žák procvičuje své prezentační schopnosti.

Kontext:

V důsledku Velké hospodářské krize se zhroutily ekonomiky mnoha zemí po celém světě. Krize byla překonána až v polovině 30. let 20. století, také díky začátku zbrojení a podpory zbrojního průmyslu.

Velká hospodářská krize se nevyhnula ani Československu. Krize se v Československu neprojevila okamžitě v roce 1929, ale až s odstupem přibližně dvou let. V roce 1931 začala postupně dopadat na všechna průmyslová odvětví a vrcholila v roce 1933.

Hospodářská krize postihla nejprve zemědělství, ve kterém bylo zaměstnáno 60 % obyvatel. Krize vedla k poklesu poptávky po průmyslovém zboží, to se odrazilo ve všech průmyslových odvětvích nejvíce v tzv. lehkém průmyslu. Lehký průmysl byl nejvíce zastoupen v severní pohraniční části republiky, v Sudetech. Za jednu z příčin nárůstu nacionalismu v německých pohraničních oblastech, je považována právě hospodářská krize, kdy byla československá vláda kritizována za kroky, které (ne)udělala pro pomoc obyvatelům postiženým krizí.

2. aktivita: Důsledky krize pro společnost

Vybrané fotografie pochází z časopisu Světozor. (Světozor byl český obrázkový časopis, vycházející s přestávkami od roku 1834. Založil jej Pavel Josef Šafařík. Cílem tohoto časopisu byla snaha pobavit čtenáře různými zajímavostmi.) Fotografie, stejně jako i popisky k nim, pocházejí z článků o dopadech hospodářské krize. Žáci tak mají k dispozici autentický materiál, který problémy společnosti zobrazuje a popisuje z dobové perspektivy.

3. aktivita: Krize v československém průmyslu

Článek „Kraj, kterým jde hlad“ pochází z roku 1935 a byl uveřejněn v časopise Světozor. (Světozor byl český obrázkový časopis, vycházející s přestávkami od roku 1834. Založil jej Pavel Josef Šafařík a cílem byla snaha pobavit čtenáře různými zajímavostmi.). Text je reportáží delegace československých spisovatelů do severních Čech. Delegace měla za úkol zjistit, jaká tam panuje hospodářská situace a jaká je nálada mezi obyvateli. Mezi německy hovořícími obyvateli vzrůstaly



protirepublikové nálady a lidé se přikláněli k Sudetoněmecké národní frontě vedené Konradem Henleinem (Sudetendeutsche Heimatfront).

Text vznikl na konci třicátých let, kdy se politické nálady v Evropě také v důsledku hospodářské krize radikalizovaly. Článek je příkladem vstřícného přístupu a snahy o pochopení složité situace obyvatel severních Čech. Příklon k extremistickým ideologiím, který se týkal jak německého, tak i českého obyvatelstva, chápe jako výsledek hospodářské situace.

Doporučení:

3. aktivita: Krize v československém průmyslu

Aktivitu můžete napojit na obecnou problematiku příčin příklonu lidí k extremistickým hnutím.

- Co lidi vedlo/vede k volbě nedemokratických stran?
- Zůstávají některé motivace lidí stejné napříč dějinami?

Správné odpovědi:

3. aktivita: Krize v československém průmyslu

- 1) Autor popisuje situaci na Šumavě. – lež
- 2) Oblast severních Čech ve 30. letech 20. století hospodářsky prosperovala. – lež
- 3) Většina obyvatel daných území byli Češi. – lež
- 4) V dané oblasti se nachází textilní a sklářský průmysl. – pravda
- 5) Kvůli hospodářské krizi je v severních Čechách vysoká nezaměstnanost, běžné jsou exekuce a podvýživa dětí. – pravda
- 6) Podle autora byla příčinou politického úspěchu Konrada Henleina bída a nezaměstnanost. – pravda